

Bava Metzia (Mishnah 83a)

— **It once happened that R' Yochanan ben Masya said to his son,** — **“Go and hire workers for us.”** — **“My son, even if you prepare for them a meal like Shlomo's banquet in his heyday,** — **you will have not fulfilled your obligation towards them,** — **for they are the children of Avraham, Yitzchak and Yaakov!**^[6] — **Rather, before they start work, go and say to them,** — **“You are hired on condition that you have no claim upon me other than bread and beans alone.”** — **Rabban Shimon ben Gamliel says:** — **“It was unnecessary to say this, because all such issues are decided according to the local custom.”**

Sefer HaChinuch (482)

— **Among the roots of the mitzvah of haanakah (העניקה) is** — **in order that we should acquire for ourselves good, precious, and desirable character traits.** — **And with a precious and good soul we would merit good things.** — **Now, the good Hashem wants to bestow goodness to his nation** — **and it is our majesty and splendor** — **that we should have compassion on one who worked for us.** — **We should give him something of ours in a fashion of kindness** — **in addition to what we stipulated with him to give him for his pay.** — **This is a logical thing;** — **there is no need to write at length about it.**

— **This mitzvah of haanakah applies to males and females during the times of the Beis HaMikdash,** — **because the law of the Hebrew slave applies only when Yovel is practiced...** — **Nevertheless, even nowadays a wise person should hear and increase his learning (see Mishlei 1:5).** — **That if someone hired a Jew** — **and he worked for him for a long time,** — **or even a little,** — **that he should give him a present when he leaves from what Hashem blessed him.**

מנהג המדינה

רמ"א (חשן משפט שלא, א) - ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה הרבה פעמים אבל, דבר שאינו נעשה רק פעם אחת או שני פעמים אינו קרוי מנהג.

ר' עקיבא איגר (שם) - אבל היכי דידעי בבירור שעל פי הסכמת וותיקין נהגו כן, אפילו אינו מצוי רק פעם א' ביובל שייך לומר ונהגו כן.

פתחי חושן (ז, סקי"ז) - ועדיין לא מצאתי למה נקטו בגמרא הכל כמנהג המדינה בשכירות פועלים יותר משאר דיני ממונות... ואפשר ששכירות פועלים שכיח יותר, וכמו שכתב הריב"ש סימן תעה, וכן משמע בשו"ת חכם צבי סי' סא.

חוק המדינה

פתחי חושן (ז, סקי"ז) - ובזמננו נהגו הבתי דינים לדון בקצת דיני ממונות על פי חוקי המדינה, ולכאורה יש לדון כן מצד דינא דמלכותא, ואף במקום דלא שייך דינא דמלכותא, כגון בארץ ישראל שיש אומרים דלא אמרינן כן, וכן לדעת כמה אחרונים שבדיני ממונות שבין ישראל לחבירו לא אמרינן דינא דמלכותא, יש מקום לדון על פי החוק משום מנהג. וכן נהגו בתי דינים בארץ ישראל לדון בהרבה דיני שכירות על פי המנהג המבוסס על החוק. ולכן נראה שבדברים שאינם שכיחים יש לדון על פי דין תורה ולא על פי החוק. [וכן עי' מנחת יצחק בשם הש"ך].

נתיבות שכיר (כה, סקכ"ו) - מכל מקום נראה שהמנהג דוקא ביחס למפורש בחוק, אבל מה שאיזה שופטים פירשו את החוק כפי ראות עיניהם ופסקו דינים לפי הבנתן אין זה חוזר להיות כמנהג.

מצות הענקה

נתיבות שכיר (כה, כד) - בזמנינו נהגו לשלם פיצוי גם לפועל שסיים תקופת שכירותו... וכל זה רק כשסיים תקופת שכירותו או שבעל הבית פיטרו תוך התקופה, אבל אם הפועל הפסיק העבודה באמצע או שבעל הבית פיטרו מפני סיבות מוצדקות, אין צריך בעל הבית לפצותו (דלא עדיף מיוצא בגרעון דאין לו הענקה, הכי נמי אין צד מצות פיצוי).

נתיבות שכיר (כה, כו) - צד מצוה לפצות פועל בתום תקופת שכירותו זה רק לפועל העובד על בסיס שכירות, אבל עובד קבלן שתשלום שכרו על ביצוע העבודה בלי קשר לזמן עבודתו אין צד מצוה לפצותו בתום עבודתו, ואם המנהג לשלם לעובד קבלן יעשה כמנהג. [אבל עיין דברי משפט ח"ב עמ' רמת. וע"ש עמ' רלו בענין מחילת הענקה].

לפנים משורת הדין

שו"ת מים חיים (בפתחי תשובה שלג, ג) - אודות קהלה אחת קטנה שקיבלו איש אחד להיות שוחט ובודק... וכל זה לדינא אבל מהראוי שאף אם הקהל היו אנוסין בזה ופטורין על פי הדין לשלם, מכל מקום ראוי ונכון שיעשו עמו לפנים משורת הדין כי הוא איש עני וטפלי תלויה ביה.

נתיבות שכיר (כה, כד) - ומכל מקום בעל הבית ישתדל להתנהג לפנים משורת הדין ויפצה את הפועל אם יש אפשרות בידו ובפרט כשהפועל עני ומטופל במשפחה.

מנחת יצחק (ח"ו סי' קסז) - הנה אם הדברים הנ"ל מתאימים עם המציאות, היינו כל הזמן עבד באמונה רבה, והוא עני חולה ומדוכא, והנתבע עשיר, בודאי יש בזה ענין של לפנים משורת הדין.